

середовищі необхідно проводити як групові, так і індивідуальні лекції, заняття з усіма учасниками освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баева И. О. Психологическая безопасность в образовании. Монография. СПб.: «СОЮЗ», 2002. 271 с.
2. Березина Т. Н. Эмоциональная безопасность образовательной среды и истинные эмоции. Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Психологические науки № 3. М.: Alma mater, 2013. С. 16–22.
3. Шарихин А. Е. Безопасность как философская категория. Безопасность. М.: Граница 1994. – 114с.

УДК 159.9

Асоцький В.В., канд. психол. наук, начальник відділу організації та координації науково-дослідної діяльності Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту

ВИМОГИ ДО ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НАЧАЛЬНИКА КАРАУЛУ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Як відомо, професійна діяльність рятувальника Державної служби України з надзвичайних ситуацій вимагає від особистості фахівця певної фізичної та психологічної стійкості, витривалості [1; 2]. Але це ще не все. Хочемо зазначити, що від особистості начальника караулу Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (далі – ОРС ЦЗ) вимагається ще більше, адже саме ця людина несе особисту відповідальність не лише за хід та результати проведення аварійно-рятувальних робіт в зоні надзвичайної ситуації, а й за безпеку та благополуччя кожного фахівця підрозділу, який знаходиться в осередку лиха.

Таким чином, можна сказати, що самі екстремальні умови діяльності начальника караулу ОРС ЦЗ висувають до його особистості додаткові та підвищені вимоги, знання яких надасть можливість вжити певних заходів до підвищення якості професійної діяльності зазначеного фахівця.

Характер професійної діяльності начальників караулів ОРС ЦЗ висуває ряд підвищених вимог до індивідуально-психологічних та індивідуально-типологічних якостей фахівця. Зупинимось на них більш детально.

Вимоги до сенсорних і перцептивних властивостей. Основним показником сенсорних властивостей людини є розвиненість у неї загальних характеристик відчуттів. Характеристики відчуттів залежать від індивідуально-типологічних якостей особистості.

Так, для начальника караулу ОРС ЦЗ важливими сенсорними та перцептивними властивостями слід вважати: добрий зір, слухову чутливість, розвинений вестибулярний апарат, баланс збуджувальних та гальмівних процесів в організмі, витривалість всіх аналізаторів тощо.

Вимоги до аттенційних властивостей. В цьому блоці можна виділити тісний зв'язок між аттенційними властивостями і характеристиками нервових процесів. Так, стійкість уваги залежить від сили збуджувального процесу, розподіл і переключення уваги пов'язані з рухливістю нервових процесів.

Для начальників караулу ОРС ЦЗ серед важливих аттенційних властивостей слід виділити характеристики уваги: рівень концентрації, параметри розподілу і переключення уваги на різні об'єкти, стійкість уваги тощо.

Таким чином, практичне уміння розподіляти увагу припускає сформовану схему динаміки розподілу уваги на різних елементах ситуації залежно від етапу зміни цієї ситуації. А навички розподілу уваги означають звичне володіння такою схемою.

Вимоги до мнемічних властивостей. Взагалі можна сказати, що вимоги є досить високими. Начальник караулу ОРС ЦЗ повинен мати великий обсяг як довгострокової, так і короткострокової пам'яті, вміти достовірно відтворювати отриману інформацію, виділяти в ній головне та другорядне, тобто когнітивно маніпулювати даними.

Вимоги до імажинітивних властивостей. В режимі чергування робота начальника караулу ОРС ЦЗ не вимагає розглянутих імажинітивних навичок у повному обсязі. В екстремальному режимі роль образів уяви підвищується; прогнозування оперативної обстановки, створення програми дій в образній формі набувають особливого значення.

Вимоги до розумових властивостей. Екстремальні умови діяльності фахівця висувають ряд значних вимог до розумових властивостей особистості. Так, однією з найважливіших характеристик в умовах надзвичайної ситуації є показник швидкості протікання розумових процесів. Ця характеристика пов'язана із природними типологічними особливостями і не піддається змінам під впливом тренування.

Безсумнівне значення має взаємодія першої та другої сигнальних систем (образного і понятійного мислення).

Для роботи в режимі чергування є важливою аналітична функція мислення (аналіз, зіставлення, оцінка ситуацій, що виникали при різноманітних надзвичайних подіях, для відпрацювання оптимального алгоритму дій).

В екстремальних ситуаціях для створення плану дій, побудови нової концептуальної моделі першорядного значення набуває функція синтезу.

Необхідно наголосити також на особливій ролі такої властивості як критичність мислення (що лежить в основі самоконтролю).

Вимоги до психомоторних властивостей. Для професійної діяльності начальників караулів ОРС ЦЗ важливі швидкість і точність психомоторних реакцій, координація рухів, фізична витривалість, сила.

Велику роль відіграє стійкість психомоторики до емоційних впливів.

Вимоги до мовних і комунікативних властивостей. Мова начальника караулу ОРС ЦЗ повинна бути чіткою, впевненою і виразною. Саме завдяки мові він впливає на людей, які знаходяться в осередку надзвичайної ситуації.

Головними якостями даної групи для начальників караулів ОРС ЦЗ є когнітивний стиль спілкування, комунікабельність та емпатія.

Вимоги до емоційно-вольових властивостей. При виконанні професійних обов'язків в умовах надзвичайної ситуації ці якості набувають першочергового значення. Витримка, самовладання, ініціативність, рішучість, сміливість впливають на успішність вирішення оперативних задач, особливо в умовах дефіциту часу або неповноти інформації.

Недостатній рівень розвитку вольових характеристик може викликати підвищену сприйнятливості фахівця до впливу психотравмуючих умов надзвичайної ситуації, психічні і фізичні травми й розлади, навіть повну нездатність діяти в екстремальних умовах, що може проявлятися у формі паніки або повної бездіяльності. Це залежить від характеру завдання, професійного досвіду й особистих якостей фахівця.

В оптимальному режимі важливою емоційно-вольовою функцією є збереження активності та працездатності в умовах монотонної діяльності та стомлення, що поглиблюється.

Підводячи підсумки, зазначимо, що виконання начальником караулу ОРС ЦЗ кожного професійного завдання за призначенням відноситься до діяльності в особливих умовах та висуває до особистості цього фахівця підвищені вимоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асоцький В. В. Особливості професійної діяльності начальників караулів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту//Матеріали науково-практичної конференції «Бочаровські читання» (29 березня 2013 р.). Харків: ХНУВС, 2013. С. 152–159.

2. Снісаренко А. Г. Професіографічний аналіз діяльності начальників караулів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України: дис.... кандидата психологічних наук: 19.00. 09 – Психологія діяльності в особливих умовах. 2011.